

Зорица Сарах Митић

Пад Крајине

Из Крајине су са осталим прогнанима стигли и инвалиди. Њих преко 180 стопроцентних инвалида је смештено у рехабилитациони центар “Рудо”. Услови су очајни. Некада је то био добар центар, али је од почетка овог рата пренатрпан, и без нових улагања скоро пропао. Инвалиди који су смештени у њему су углавном цивили, жене и мушкарци који су изгубили руке или ноге, некада обоје у Крајини и Босни. Овде уче да опстану такви какви су, да буду функционални онолико колико је то могуће и чекају на израду протеза. Врло брзо су уз подршку пријатеља споља направили удружење “Добра воља”, које је водио некадашњи вајар и каменоресач из Крајине, Душан. Њему је граната разнела ноге, једну руку и око. Остао је сакат, али је очувао мозак и фантастичну вољу да живи, и такав је сликао. На једној страни га је енергија коју има у себи спашавала од досаде, а на другој га је гушила и подсећала где је и шта не може да уради. Било је јако тешко концентрисати се на оно што се може. Листа оног што се не може била је

убедљивија и дужа. Алкохол је многим инвалидима био стални друг и поштапаница да се живот пребаци у измаглицу. Пијанство заваљава кратко. Душа зна истину. Ниједан пијанац није срећан. На Душану се та несрећа могла јасно видети. Свака гримаса његовог лица је била пуна бола и очаја. Многе хуманитарне организације су се слиле према њима, али од неке конструктивне помоћи за њихово трајно збрињавање није било ни трага ни гласа. Углавном се радило о ситним поклонима и великом фотографисању. Но, боље било шта него ништа.

Инвалиди су често морали у болнице да би се њихови патрљци направљали и припремали за протезе. Није било лако наћи места у болницама за њих, а и када су та места нађена настајали су проблеми. Најчешће су те проблеме стварали сами инвалиди. Једне ноћи ме зове колега ортопед. Он је на једвите јаде примио Душана у болницу и хируршки му сређује патрљке. Сад ме зове и скоро виче:

– Дођи и води оног твог идиота одавде!

– Шта је сад урадио? – питам опрезно.

– Питај боље шта није урадио! Лишта је много краћа! Он је луд! Води га одавде, ово је ортопедска болница, а не лудница. У лудницу га води и наћи једно место за мене.

Душан је од некога добио флашу ракије, напио се и онда напио и остале пацијенте у соби. Сад сви певају и вичу као пијана посада пиратског брода. Њихови завоји су развијени и побациани по поду и креветима, црвени патрљци зуре као слепе очи, а они се цере зарумењених лица од алкохола. Гротескно и изнад свега смешно. Но, разумела сам колегу... разумела сам и Душана. Усред ноћи налазим пријатеља који преузима Душана и враћа га у “Рудо”. О епизоди никада не причамо. Много је таквих епизода и дискусија о њима не би ништа изменила.

Највећи проблем ових инвалида, по завршеној рехабилитацији, био је смештај. Њихове фамилије су биле избеглице као и они сами и расуте по заједничким смештајима широм Србије. Понегде је стотину душа спавало у једној сали. Зато су ови инвалиди били осуђени да буду овде, изоловани и с ретким контактима са фамилијама. Ми који смо се ангажовали око њих посећивали смо их и покушавали да бар мало ублажимо ову општу трагедију. Мотивисали смо их да пишу, сликају, раде оно што знају и могу, само да не седе и зуре у зид и спас траже у чаши. Њихове мисли су морале да се ангажују, јер сваки увид у стварност води директно у лудило. Познати глумци учествују у представама за њих. У читавом галиматијасу јављују се Аме-

риканци који би да поклоне инвалидима електронске протезе, али они би морали да учествују у експериментима и путују у њихове лабораторије. Ужас. Прво их направе инвалидима, а после експериментишу на њима. Инвалиди протестују. И Хитлер је то радио! – вичу они. Гледам их тужно. Србија им никада не може понудити протезе. Без те помоћи, осуђени су да буду непокретни, везани за кревет. Не могу више да мислим. Боли. Разум вршиши сабијен у једном кутку мене и крије се од светлости. Извирује из тог мрака и пита ме: Ако не прихвате ту понуду, шта ће бити са њима? На другој страни, ти људи који ће им правити протезе нису их бомбардовали. Они, можда, и не знају ништа о овоме рату. Немају појма ни где је Југославија. Чекам да се момци мало истутње, испразне бес и јад, па да на други начин покушам да их наговорим да понуду ипак прихвате. На крају, успевам да неколико момака убедим да ту понуду ипак прихвате. Много касније сам их срела на једној прослави за инвалиде и била до суза дирнута када су ме позвали на игру. Прелепи младић без једног рамена и руке држао је сад моју руку протезом која је била тако добро урађена да је личила на праву руку. Споља гледано, нико није могао да примети да он има протезу. Обучени у одећа, били су то они стари предратни момци. Срце је добовало и телом ми се ширила топлина. Некадашњи аутомеханичар је на обе ноге добио потколени протезе и могао је са њима да игра коло, и играо је док су мене обливале сузе радоснице. Боже, колико сам плакала те вечери, али нисам била тужна него сам се радовала победи

живота. Механичар се вратио свом послу па је почео да зарађује за себе. Протезе су му вратиле самосталност и живот. Инжењер без једне ноге је скакао падобраном са протезом и она је издржала тест. Многе протезе су успешно замениле изгубљене делове тела, а стихови и писане речи, понегде насликане слике попуњавале су рупе у њиховим душама. Душа се теже опоравља. Штампано је неколико књига са интелектуалним стваралаштвом наших инвалида. У свему томе активно учествују моји познаници, а касније и драги пријатељи. Много дивних људи сам срела у том периоду. Неки су из врло практичних разлога били чланови СПС– а и тако сачували главу и позиције, одакле су могли да помажу још више. Они су ме саветовали да урадим исто и да се заштитим од прогона. Све више њих се појављивало са том идејом. Једна пословица каже: кад непријатеља не можеш победити, придружи му се. Мој живот је постао неносан и ја сам једва издржавала сву напетост и нападе који су били свакодневни. Преживети се мора због деце, јер због њих немам право да се оглушим о добронамерне савете. Но, било је питање да ли би они сад мене и хтели.

Да бих помогла инвалидима, учествујем у донаторским конференцијама наших људи из иностранства. Они који могу би радо да помогну, да инвестирају у земљу, али немају никакве гаранције да ће та помоћ да заврши у правим рукама, или да они могу да развију овде неки исплатив посао. Улагање у црну рупу без дна није било актуелно за њих. Почетни идеализам их је брзо напустио. Читав концепт је

био конфузан и на крају само промашај за промашајем и ништа више.

На вечери смо, после једне такве тужне параде, у хотелу “Југославија”, Душан, уметник без обе ноге, продаје своје слике. Неки купци праве проблем што су добили копије. Они би оригинале. Јаој. Ако хоће да помогну, што ситничаре? Душан је разочаран и сасвим понижен таквим понашањем. Он нема довољно оригинала. За све паре које смо добили и које сам ја хтела да дам његовој жени, детету и болесној мајци (који су били подстанари и без икаквих прихода) он, резигниран, купује руже и дели их присутним женама. Галантно, са осмехом центлмена и са жељом да сачува своје достојанство вози своја колица од стола до стола и моли даме да узму руже са његовог крила. Он је највећи центлмен у сали! Но, ја сам полудела од његовог поноса и центлменства. Све скупљене паре су остале у рукама циганчице која је продавала руже. Руже су завршиле у рукама дама које су платиле слике и протестовале што све нису добиле оригинале од инвалида без обе руке. Фелини је једини дорастао оваквој трагикомичној сцени. Ништа није могло зауставити Душана да пред свима сачува остатке свога нападнутог достојанства. (...)

Радим много. Утапам се у науку, колико је она мени доступна у овом великом сиромаштву. Тај рад ме испуњава. Докторат се ближи крају. Мењам посао и напуштам болницу у којој су ме прогонили. Сад сам поново у родном Београду, на Универзитетској клиници. Волим посао, али немамо чиме да радимо. Немамо лекове, немамо опрему. Санкције нас стежу и убијају

недужне људе који умиру због недостатка лекова. Мртвачнице су пуне, пацијенти умрли током викенда леже у дугачком низу колица која немају где да их одвезу. Фамилије немају пара да узму своје мртве и да их сахране. О, велики праведни свете и твоје санкције?

Не могу да издвајам болне сцене из моје свакодневице. Много их је и неправедно је једној дати већу важност од оне друге. Неке имају одблесак flash-back-а из Крајине... са Косова. Рат је стигао у Србију... допузао је као гладна змија и шуња се између нас, давећи нас кад посустанемо, кад се опустимо. Амбулантна кола довозе дете повређено у саобраћајној несрећи. Отац је са њим. Покупили су га успут јер не би имао чиме да дође. Нема кола, нема телефона... нема пара... има само то дете које је сад животом угрожено. Давим се у очајним очима тог сиромашка. Излазим из сале да га утешим и потврдим да ће бити добро са дечаком. Он плаче... прљавим grubим рукама брише сузе радоснице, окреће главу од мене да то не видим. Стиди се своје слабости, али и сиромаштва. Он нема шта да једе, нема пара да се врати у Стару Пазову, где је дете прегажено. Храну сакупљам из наших тананих и све тањих порција на дежурству, кафе има... Пребирам по новчанику као и јуче... као и прекјуче... више и не знам колико аутобуских карата сам платила да се овакви врате својим кућама... Многи се враћају у избеглички камп, јер су избеглице. Грлим их дуго и плачем невидљивим сузама на њиховом рамену, али и они на мом. Тај загрљај нас увезује и Крајина наставља да жи-

ви кроз нас. Данас је важније бити предусретљив човек него блистав лекар... Многима је више од лека потребно прихватање.

У децембру 1996. је промоција мог ратног дневника. Нисам хтела да правим књигу од тога, али пад Крајине је променио моју одлуку. Дала сам јој име *Између две сузе*, издавач је дао свој назив *Из Крајине које више нема*. Да, Крајине више нема... Промоција је организована као део годишњег састанка анестезиолога и трансфузиолога Србије. У сали је било преко 700 људи. Ништа боље нисам могла да замислим. Но, како је повод за ту књигу био рат и како је она била приказ страдања народа, нисам могла да јој се радујем. Књига је била нека врста историјског задатка. То што моје писање пореде са Чеховим, Хемингвејем, што је "Дуга" написала да делови мога дневника достижу високе нивое прозе у Ђосићевом "Времену смрти", мене узнемирује. То ми не годи. Ја сам после таквих поређења тужнија, скоро постиђена. Књига није производ моје имагинације и нисам је ја писала. Живот је написао ову књигу, и како је Достојевски говорио, нико то боље не ради од самог живота. Ово кажем без жеље да будем прозаична, јер ово што доживљавамо није ништа чиме би се неко могао поносити једнога дана. У ратовима је мало тога чиме човечанство може да се поноси.

Књига је брзо продата. Приход иде Удружењу "Добра воља". У трамвају стојим и чујем шмрцање испод мене. Жена на седишту испод мене, чита моју књигу и незадрживо плаче. Никакви коментари ми нису потребни. Боже, што боли! На промоцији у Војном до-

му опет пуна сала. Преко 250 људи. У Смедереву се не може ући у библиотеку. Ја грцам. Од бола. Зашто је оваква књига морала да настане? Промоције личе на опело, опело за Србе ван Србије и за некадашње српско достојанство. Опело за Југославију у којој сам се родила.

Зорица Сарах Митић рођена је у Београду, где је и завршила Медицински факултет, специјализовала се из области анестезиологије, докторира-ла је на теми “Стрес и анестезија” на психофизиологији. Преводилац је са норвешког и обрнуто. Радила је на ВМА и на Клиничком центру Србије, као начелник одељења за анестезиологију, а од 2000. године ради у Универзитетској болници Осло. Током распада Југославије, била је лекар добровољац у Српској Крајини и на Косову

и Метохији. Објавила је 1997. свој дневник *Из Крајине које више нема*. У Норвешкој јој је објављен ратни дневник *Између две сузе*, а у Данској под називом *Сузе*. На тему распада Југославије и медијских фалсификата против Србије, одржала је више стотина предавања, објавила више стотина чланака. Због тога је 2005. године изабрана за странца године у Норвешкој.

“Писма из Норвешке” наше угледне књижевнице Исидоре Секулић, превела је и објавила о свом трошку 2009. године. Четири године потом за овај превод награђена је угледним признањем “Златко Красни” Академије Иво Андрић.

Треба истаћи да је превела са норвешког преко десет стручних књига из медицине.

